

LA RECEPCIÓ DE BAUDELAIRE ABANS DEL MODERNISME

F. XAVIER VALL I SOLAZ
Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC)
Centre d'Història de la Ciència (CEHIC)
Universitat Autònoma de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

Charles Baudelaire (París, 9 d'abril de 1821 – 31 d'agost de 1867), de la defunció del qual s'ha celebrat el 150è aniversari el 2017, ha estat objecte de múltiples interpretacions al llarg del temps. Aquest article se circumscriu a les anteriors a la constitució del Modernisme, prenent, convencionalment, com a límit cronològic excloent el 1892, any en què, encara que és discutible, se'n sol situar l'inici de l'auge.¹ El període estudiat es remunta a finals dels cinquanta. Per tant, cobreix la persistència del classicisme, l'evolució de la Renaixença i del romanticisme, la incidència —amb limitacions— del positivisme, l'evolucionisme, el realisme i el naturalisme i la introducció del parnassianisme, el decadentisme, el simbolisme, el wagnerianisme... (Vall 2009).

Es disposa ja d'abundants panorames de la recepció hispànica de Baudelaire (Gilman 1936; Carter 1968; Aggeler 1971; Hambrook 1985, 1988, 1991, 1992, 1993, 2006, 2009ab, 2012, 2014; González del Valle 2002; Marín 2007; Medina Arjona 2009; Niemeyer / Meyer-Minnemann 2012; i, centrats en els Països Catalans, Arbona Oliver 1953; Calderer 1995; Rosselló Bover 1997; Molas 2003), a més d'estudis centrats en autors (alguns inventariats en Lafarga 2014) i de referències esporàdiques. Com que va traduir i prologar Edgar Allan Poe, també se'n troben referències en la no menys copiosa bibliografia sobre la seva recepció hispànica, entre la qual ressalta un estudi centrat en Catalunya (Pinyol 2009).

1. P. ex., Marfany (1986: 84) ha afirmat que, «encara que sempre és difícil, per no dir impossible, de fixar una data inicial precisa d'aquesta mena de processos, podem situar els començos del Modernisme en els dotze mesos que van des del setembre de 1892 al setembre de 1893». Escullo el primer any, prescindint de tots els mesos, perquè el tall sigui més net, encara que no descarta precedents. De totes maneres, en l'estudi citat i en altres de l'autor, es matisa aquest límit cronològic, que també contribueix a difuminar aquest article.

Com s'ha repetit, el 1884 Ramon D. Perés, considerat un precursor del Modernisme, relacionant un poema de *La Copa*, de Francesc Matheu, «Fíloxera!», amb «Les litanies de Satan», de *Les fleurs du mal*, de Baudelaire, va lamentar que l'autor d'aquest poemari fos «tan estimat en sa pàtria» i «tan ignorat aquí», fins a l'extrem que, «quan un lo cita, no falta entre nostres escriptors qui es preguntin si no se li ha volgut jugar una broma de mal gènere donant per cèlebre un llibre que ell no coneix» (Perés 1884: 345).²

Els estudis sobre la recepció hispànica de Baudelaire l'han remuntada a l'any en què es van publicar *Les fleurs du mal* (1857), gràcies a una citació d'un poema que en forma part, «La cloche fêlée», per Cecília Böhl de Faber, en la seva prosa «La campana del rosario», editada en *El Pensamiento de Valencia* (Aggeler 1971: IX, 107; Klibbe 1977: 532). De totes maneres, el 29 de juliol de l'any anterior s'esmenta ja Baudelaire en *La Iberia*, de Madrid, a propòsit de la seva traducció de Poe, *Histoires extraordinaires* (1856): «M. Carlos Baudelaire ha elegido entre las novelas y artículos que ha dejado Poe» (anònim 1856; Roas 2011: 59-60).

S'han aportat, però, escasses mostres de la presència de Baudelaire anteriors al tombant de segle. Centrant-me en una selecció de les catalanes, no solament n'augmentaré considerablement el nombre d'esments, provant que era més conegut, sinó que en diversificaré els vessants i els enfocaments de la recepció. No intentaré de detectar ressonàncies baudelairianes no explícites ni entraré en les analogies que s'han establert posteriorment entre Baudelaire i autors catalans, com Verdaguer, Oller, Joaquim M. Bartrina i Maragall. En un marc comparatista eclèctic, però coherent, opto per una classificació temàtica, que ressalta el reconegut caràcter polièdric de la imatge de Baudelaire, si bé tinc en compte la ideologia dels autors i les publicacions i l'evolució (històrica, cultural i personal) que es produeix en les dècades que comprèn aquest article.

1. CLASSICISTA O PARNASSIÀ

A més de la continuïtat de la tradició clàssica al llarg dels temps i de la particular tendència al classicisme de la literatura francesa, cal remarcar l'interès personal pels clàssics de Baudelaire, ja d'estudiant, i la seva utilització de la mitologia grecollatina i de

2. Regularitzo l'ortografia i la puntuació de les citacions. En una ressenya anònima (1883) de *La copa* en *La Publicidad*, s'associava ja el poema, en què «canta el *Dias irae* del plaer y del vino», amb l'«humorisme desesperado de Baudelaire». Francesc Matheu va participar, sense èxit, en els Jocs Florals de 1878 amb el recull poètic «*Spleen*» (se'n conserva el manuscrit en el fons d'aquest certamen de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, registrat amb el núm. 76). En concret, s'han assenyalat «resonàncies baudelairianes» en la primera d'aquestes poesies (Gras 2011: 81). El tema que les titula, encara que ha esdevingut força característic de Baudelaire, ha estat conreat per altres autors. En tot cas, Matheu va triar com a lema un vers de «*Désir dans le spleen*», de François Coppée, recollit en el seu poemari *Le cahier rouge* (1892): «Tout, pour un seul instant de croyance ou d'ivresse!». A més, el títol del llibre en què s'apleguen aquestes poesies de Matheu (1899: 79-104), *Lo reliquiari*, coincideix amb el d'un altre poemari d'aquest poeta francès, *Le Reliquaire* (1866).

formes mètriques, motius i recursos al gust classicista. D'altra banda, va tenir relació amb els màxims dirigents del parnassianisme (Théophile Gautier i Leconte de Lisle), moviment que confereix actualitat als elements clàssics.

Adolf Blanch (1878: 167), sovint reduït al romanticisme arqueològic de «La veu de les ruïnes» (poema premiat en els Jocs Florals de 1867), amb data de l'1 de setembre d'aquest any, en *La Academia*, revista dirigida per Francisco María Tubino publicada a Madrid, va esmentar Baudelaire a fi d'emmarcar l'evolució literària catalana en «esa gran corriente indoeuropea de que nos habla [Édouard] Schuré», que ha estimulat «el sentimiento de la propia originalidad, principio fecundo que ha renovado la cultura intelectual, transformado las literaturas y retemplado en su cuna el genio de las antiguas nacionalidades».³ Blanch (1878: 167) la caracteritza com un «espíritu progresivo» que, «sin abandonar los arquetipos de belleza clásica, hase concentrado en sí mismo, abriéndose los vastos horizontes de la historia, para ser, a la vez que de su época y de su raza, eternamente, nuevo, universal y viviente», superats tant la «universalidad abstracta del clasicismo» com el «subjetivismo romántico». Ho il·lustra esbossant panorames de diverses literatures europees, entre les quals la francesa, en què situa Baudelaire en el formalisme classicista:

Abrirse [en] Francia nueva y anchurosa vía con Lamartine, Hugo y Mus[s]et, aspirar luego a cierta perfección clásica con Béranger, de Vign<i>[y], Barbier, Gaut<h>ier, Baudelaire, Autran, Ba[n]ville, el hábil profesor de los modernos *parnasienses* o *impasibles*, exageradores de la forma, los Catulle Mendès, Dierx, Mall<o>[a]rmé, y perderse con los jóvenes Coppé[e], Boucher, Richepin, argotistas unos, realistas más o menos decididos otros y pálido reflejo, muchos, de sus hermanos de 1830. (Blanch 1878: 167)

Leopoldo Alas (2003: 1123), reivindicant els clàssics, en la revista barcelonina *La Ilustración Ibérica* del 21 d'agost de 1886, considera que també van viure una «época de decadencia», entre d'altres, Ovidi, Properci, Persi, Tibul i Catul, que «pueden ser hoy mejor comprendidos que lo fueron nunca», i que «hay más analogía entre Baudelaire y el autor de las *Heroidas* [Ovidi] que entre el autor de las *Flores del mal* y el de las *Meditaciones* [Lamartine]». No entraré en la ja coneguda reivindicació de Baudelaire per Clarín (Blanquat 1959, i bona part de la bibliografia sobre la recepció hispana de Baudelaire), que, en la mateixa revista, fins i tot li va consagrar una monografia que es va publicar del 23 de juliol al 26 de novembre de 1887, recollida en *Mezclilla* (Alas 2003: 1.136-1.163). Justament, en una ressenya d'aquest llibre per *El Liberal: Diario Democrático de la Isla de Menorca*, se'n ressaltava l'estudi sobre Baudelaire (N. 1889).

3. En altres passatges d'aquest article, se cita (entre cometes, si bé la transcripció no sempre és plenament literal, i sense indicar-ne la referència) un article de Manuel de la Revilla (1878), en què pondera l'evolució progressista de la literatura catalana.

2. ROMÀNTIC

De totes maneres, en no encaixar prou en el classicisme, sobretot pel seu espiritua-
lisme i per la seva rebel·lia, i en mantenir relacions ambivalents amb alguns romàntics (p.
ex., dedica poemes a Victor Hugo, però s'hi disputa), Baudelaire va ser vist també com
un autor d'un romanticisme tardà, evolucionat i fort, malgrat la voluntat de distanciar-se
d'aquest moviment. Alexandre Cortada (1891: 100-101; Molas 2003: 45), en un article
sobre Zola publicat en *L'Avenç*, una plataforma clau en l'evolució envers el Modernisme,
considera que «únicament Lamartine i Victor Hugo i, fora de França, Goethe, al final del
Faust, i [Mary] Shelley, en el *Prometheus Unbound*, han cantat, encara que amb vaguetat
i dintre d'un gran simbolisme, les noves aspiracions de la societat» i que «tots els demés
romàntics, des de Lord Byron i Wagner fins a Baudelaire i Paul Verlaine, han fet en el
fondo l'oposició i la guerra més encarniçada a la nova societat, no obstant que ells esti-
guin ja completament impregnats de totes las seves idees». Diferencia, però, la descrip-
ció baudelairiana «grisa, plena de mitges tintes», i la «vaporosa i difusa, com la dels
decadents», de la zoliana, «amb molt color i amb molta rudesia de contrastos», que s'har-
monitzen en «un tot rodó i acabat», comentari que s'emmarca en la complexa recepció
del naturalisme en la revista (Pla i Arxé 1977).

3. TRADUCTOR I PROLOGUISTA D'EDGAR ALLAN POE

La condició de mitjancer d'aquest escriptor bostonià intervé en la recepció de Baudelaire, perquè, a més de reforçar-ne la vinculació amb el romanticisme, li confereix popu-
laritat, si bé també fa que se'l consideri excessivament poenià, diluint-ne la personalitat.
S'ha destacat ja que el *Diari Català* va publicar tres proses de Poe dins el llibre *Novel·-
tas escollides* (1879), partint, sense indicar-ho, de la versió de Baudelaire, i que recull el
pròleg d'aquest escriptor la traducció, d'E. L. de Verneuil, *Historias extraordinarias*,
publicada a Barcelona el 1887 per Daniel Cortezo, en la «Biblioteca "Arte y Letras"»
(Figueres 1999: 279-286; Cotoner 2002; Molas 2003: 44; Llanas / Pinyol 2004, a més de
bibliografia hispànica sobre Poe). Una ressenya d'aquesta versió per *El Correo de Ma-
llorca* considera que la vida «azarosa y errante» de l'autor «queda bien descrita» per
Baudelaire (anònim 1887).

Entre d'altres, ja havia remarcat, hiperbòlicament, la compenetració d'ambdós es-
criptors Jules Verne en l'article «Poe et ses œuvres», editat en *Musée des Familles* el
1864 i traduït quinze anys després pel *Semanario Familiar Pintoresco*:

Ante todo debo manifestar que un crítico francés, Carlos Baudelaire, ha escrito al frente de
la traducción de las obras un prefacio tan extraño como el texto del autor. Quizás este prólo-
go necesitaría a su vez algunos comentarios explicativos, para la inteligencia de todo el
mundo. Sea como fuere, se ha hablado mucho de él en el mundo literario; ha causado sensa-

ción y no sin motivo. Carlos Baudelaire era digno de comentar y explicar al autor americano, y no deseo al autor francés otro comentador de sus obras presentes y futuras que un nuevo Edgardo Poe. Ambos nacieron para comprenderse, lo cual quiere decir que la traducción de Baudelaire es excelente. (Verne 1879: 10)

L'editor d'aquesta revista barcelonina, Salvador Manero, va donar a llum també a Barcelona, en data indeterminada, aquest estudi com a llibre, sol o acompanyat de *Noches*, de Torquato Tasso, i el va reproduir el diari alacantí *El Liberal*, des del núm. 459 (30.VII.1887), p. [1]-[2]. El passatge figura al núm. 466 (9.VIII.1887), p. [1]-[2].

L'escriptor i historiador Josep Coroleu, aleshores jove corresponsal parisenc d'*El Principado*, en la seva necrologia de Baudelaire (amb data de 3 de setembre, tres dies després de la mort, encara que s'hi situï «anteayer»), l'identifica també molt amb Poe (Coroleu 1867b).⁴ Considera que «había nacido para comprender e imitar» l'escriptor bostonià, com provaria la seva traducció «admirable», per la «versión fiel y precisa de unas ideas tan ondas y metafísicas». Si bé, com veurem, no s'oblidarà d'altres aspectes baudelairians, dedica bona part de l'article a Poe, bo i considerant Baudelaire «menos pensador y más misántropo» que su maestro:

Todos los literatos recuerdan la inmensa y profunda impresión que hicieron en Europa las obras del escritor americano. Su extraordinaria originalidad y su tinte melancólico y siniestro cautivaban el espíritu, pero llenándolo de indecible congoja. Aquellas obras pertenecían a un género completamente nuevo, y señalaban una senda hasta entonces desconocida en los anales de la literatura.

Coroleu relaciona Poe amb «las terribles supersticiones de la edad media, los melancólicos desvaríos de los poetas septentrionales, el amargo escepticismo de *Hamlet* y las dolorosas perplejidades de *Fausto*», però el caracteritza per «una excitación nerviosa, intensa y comunicativa, que es en ellas la base del elemento fantástico», similarment a les «atrevidas producciones» de Jean Paul (Johann Paul Friedrich Richter).

Segons Coroleu, atenuaria l'escepticisme de Poe el fet que «se toma el trabajo de investigar y discutir las causas de los fenómenos físicos y morales que le llaman la atención, examinando todas las hipótesis que se le ocurren con lucidez y penetración maravillosas», però, «cuando da rienda suelta a su ardiente imaginación», no solament resulta «admirable», sinó «peligroso». El contraposa a Hoffmann, que, «en sus cuentos, no presenta sino escenas grotescas o terroríficas, siempre inofensivas en su parte moral, porque este sublime narrador solo tiende a deleitar: es un buen alemán, ingenioso y bonachón, que se ríe de buena gana del terror de sus lectores y se complace en tranquilizarles, explicándoles los secretos de su escenario fantástico».⁵ En canvi, Poe, oblidant-se dels efectes en el públic, es lliura a les seves expansions:

4. C. Cattini (2007) es refereix a les col·laboracions de Coroleu en *El Principado*, però sense esmentar aquesta. Es troben altres necrològiques de Baudelaire en la premsa hispànica no catalana, algunes aportades per Medina Arjona (2009: 120).

5. Sobre la recepció hispànica d'aquest autor, veg. Roas (2002).

Su risa es diabólica y siniestra como la carcajada de Mefistófoles. Gózase en contemplar las tinieblas, en sondearlas, en pintar lo invisible, en describir lo impalpable. Sus relatos, en los cuales se ve tomar cuerpo a las ideas más abstractas y vaporosas, tienen suma semejanza con las pesadillas de la fiebre y los delirios de la locura: son espantosos, insensatos y, con todo, hay en el fondo de ellos una apariencia de verdad, una sombra de probabilidad, que perturban y extravían la mente, familiarizándola con las más estupidas aberraciones.

Adolfo Llanos Alcaraz (1885), un autor influït per Poe (Pollin 1983), en el pròleg a la seva traducció *Historias extraordinarias* considera els imitadors d'aquest escriptor, entre els quals destaca Baudelaire i Verne, molt inferiors al model.

4. FANTASIÓS O DEMENT

La presència de la folia en la literatura ha donat lloc a una llarga i diversa tradició, al segle XIX sovint influïda pel degeneracionisme (Dasca 2017). Com en el cas de Poe, el gust pel fantàstic i l'horror van afavorir que es considerés Baudelaire boig. Encara que va patir els efectes de l'alcohol i les drogues i diverses malalties (particularment, neuràlgies i, als últims mesos, una paràlisi general, hemiplegia i afàsia), i tenia el seu peculiar caràcter —psicoanalitzat, entre molts altres, per Sartre (1988 [1947])—, s'ha negat que hagués perdut plenament les facultats mentals (Hambrook 1992: 73-74, i 2006).

Coroleu (1867b) relaciona la seva obra amb la folia, que l'hauria portat a morir «en el manicomio [la clínica del doctor Émile Duval], en donde ha sufrido por espacio de muchos años una horrorosa agonía». Insistent a cercar analogies amb Poe, en recorda el «fin horroroso», «víctima del *delirium tremens*». Fins i tot es val d'aquestes «catàstrofes» per a adoctrinar els «jóvenes imprudentes», bo i recordant «la humorística y profunda definición» de la imaginació que, com se sol fer, atribueix a Malebranche, encara que ja l'havia encunyada Teresa de Jesús: «La loca de la casa». Així, enllaça la defunció de Baudelaire amb la d'un cèlebre curandero zuau, Jacob, de qui s'havia ocupat en una crònica, en què, admetent que «el hombre no puede vivir sin creencias», però criticant la superstició, el considera «un tuno muy redomado» (Coroleu 1867a).

La malaurada mort de Baudelaire serveix també per a advertir en *La Ilustración Ibérica* (anònim 1886), arran d'un quadre de L[ouis]. Montegut titulat *Postreras ilusiones* [*Dernières illusions*], que la fi de l'artista no sempre és la glòria o la fortuna, sinó que pot tenir un «triste fin», com «Gübert, Hégésippe Moreau, Gérard de Nerval, Baudelaire, Gustavo Planche, etc., no citando nombres españoles por ser aquí la regla general el que arrastren la más precaria y lastimosa existencia los que se dedican al arte o a la ciencia, si es que no logran conseguir alguna plaza de consejero de Estado o de auxiliar con 8.000 reales».

5. REALISTA

Encara que s'ha tendit a diluir el lligam de Baudelaire amb el realisme, va ser amic de Gustave Courbet, que el va retratar diverses vegades, i Champfleury i incorpora elements d'una considerable cruesa en la seva obra. Coroleu (1867b), tot i ser força receptiu al realisme (Vall 2010b), fins i tot qualifica Baudelaire d'«exageradament realista».

Maupassant (1890: 458), en un article de 1889 traduït en *La Ilustración Artística*, de Barcelona, situa Baudelaire, per bé que entre poetes romàntics i fins i tot precedint Hugo, paral·lelament a Stendhal i Balzac, considerats precursors del realisme:

En tiempo de la Revolución y del Imperio, la literatura parecía muerta. No puede vivir sino en épocas de calma, que son épocas de pensamiento. Durante los períodos de violencia y de brutalidad, de política, de guerra y de tumulto, el arte desaparece, se desvanece completamente, porque la fuerza bruta y la inteligencia no pueden dominar al mismo tiempo. La resurrección fue ruidosa y brillante: surgió una legión de poetas que se llamaron Lamartine, Vigny, Musset, Baudelaire, Víctor Hugo y aparecieron dos novelistas, de quienes data la real evolución de la aventura imaginada a la aventura observada, o mejor dicho, a la aventura referida como si perteneciera a la vida. El primero de estos hombres, criado durante las sacudidas de la epopeya imperial, se llamó Beyle de Stendhal, y el segundo, el gigante de los literatos modernos, tan enorme como Rabelais, padre de la literatura francesa, fue Honorato de Balzac.

Mentre que, com hem vist, Cortada contraposa Zola a Baudelaire, en el diari monàrquic barceloní *La Dinastía*, s'associen (M. 1891), més per la procacitat, però, que pel naturalisme:

Zola sabe lo que quiere, por qué y cómo y adónde va. Y de que lo sabe bastaría como prueba, entre otras muchas que podríamos citar, su *Assommoir*, premisa necesaria de su *Nana*, en la que la flor, nacida en el fango, descrita por la pluma del elegante pesimista Baudelaire, sube a las más altas cimas de la sociedad, convertida en fruto sabroso, apetecible y nocivo, para pagar, en moneda de placeres mortíferos, las deudas de la ingratitud egoísta, de la indiferencia odiosa y del oprobio.

6. MORALISTA MALIGNNE

Encara que Baudelaire presenta aspectes ètics i religiosos, n'ha predominat l'impacte de la provocativa complaença en el mal, fins i tot amb referents diabòlics. Coroleu (1867b) ja va remarcar l'«escandólo» y el «grito unánime de reprobación» que va suscitar un «deplorable tomo de poesías» de Baudelaire, considerat «la apoteosis del mal». Evidentment, al·ludeix a *Les fleurs du mal*, obra que qualifica de «moralmente horrible y literariamente notabilísima».

Josep Joan Jaumeandreu (1880) relaciona l'òpera *Mefistofele*, d'Arrigo Boito, amb Baudelaire, afavorint-ho el títol demoníac:

Boito pertenece a la escuela poética que, con el nombre de «verismo», tantas polémicas ha suscitado en el mundo literario de Italia. Praga, Güerrini y otros poetas de no menor valía son los sostenedores de esta revolución. Podemos decir de Boito que no ha caído en la exageración de muchos y que sabe mantener en sus poesías un prudente equilibrio entre lo real y lo ideal. Escéptico y pesimista, es indudable que se ha visto influido en Italia por Leopardi y que el roce mantenido con Goethe le ha comunicado algo de su nebulosidad e ironía. Musset, Heine y Baudelaire han contribuido también a animar no solo las concepciones de Boito, sí que también las de todos los de su escuela literaria. En sus creaciones muestra algunas veces arranques de genio, por más que peque a veces por un afán insaciable de aparecer demasiado original.

C. Planas Beltran (1889), queixant-se de la «pornografía escénica imperante hoy en las grandes capitales y que, por refracción, se observa en los teatros de provincia de más baja categoría», importada de França (la il·lustra amb *Philippe Derblay*, de Georges Ohnet, i *Séraphine*, de Victorien Sardou), nega la concepció artística condensada en el vers de l'«Épigraphie pour un livre condamné», de Baudelaire: «Plains-moi!... Sinon, je te maudis!»

Ignacio de Genover (1890) considera que «el jefe nato de todos» «los mal educados», entre els quals esmenta també Jean Richepin, «fue sin disputa Baudelaire», el qual titlla de «farsante de genio, semiladrón de Poe, cuyas *Flores del mal* exhalan el acre hedor del vicio». Els «monos» que el van estrafer, continuant un pessimisme «que, no por dejar de ser poético se ha de llamar filosofía», van expressar «*Algo* que vino a ser nada», en al·lusió a Joaquim M. Bartrina, autor d'un poemari titulat així. A més, contraposa el «rugido de Lord Byron, en aquellas estrofas que son letanías de Lucifer» —metàfora que intitula, però, com hem vist, un poema de Baudelaire—, a l'«hipo de estos vates con indigestión de maldad benigna», que li sembla encara més repugnant.

La decadència moral, en què una joventut «muda, fría y escéptica» que ja no s'identifica amb la tradició literària ni amb el romanticisme, sinó, entre altres referents, amb les «*Flores del mal*», pintadas por la satánica Musa de Baudelaire», s'emmarca en l'auge de la ciència, la tècnica i la industrialització (D. de T. 1890).

El diari humorístic maonès *El Clown* reproduïx el 10 de desembre 1887 un article de l'escriptor cubà Emilio Bobadilla (1887) contra «Los presuntuosos», publicat en *Madríd Cómico* (Medina Arjona 2009: 123) i recollit en *Escaramuzas* (1888). Defensant el positivisme i el darwinisme, hi ironitza sobre els que menyspreen Richepin i Baudelaire (invertint l'ordre cronològic), perquè els consideren «blasfemos, materialistas empedernidos», i les seves obres, «pornografías».

El 6 de novembre de 1882 *La Vanguardia* va publicar, sense indicar que s'havia editat en *Le Figaro* el 9 d'octubre, un article d'Octave Mirbeau sobre Barbey d'Aurevilly (1882: 7.042), en què es recorda la defensa per aquest escriptor, «católico irregular», del «perseguido y ateo» Baudelaire.⁶ *El Balear*, de Palma, entre altres aforismes reproduïts

6. S'havia publicat ja en castellà el 28 d'octubre en el diari madrileny *La Iberia*, 8049 (Medina Arjona 2009: 121). Sobre la recepció de Barbey d'Aurevilly, veg. Ramírez Gómez (2017).

probablement d'*El Imparcial* (Medina Arjona 2009: 121), de Madrid, en recull un d'atribuït a Baudelaire, en què es gosa comparar l'església amb el teatre, perquè «acoge a todo el mundo» (anònim 1882).

7. DONJOANESC

Vinculat a la immoralitat o l'amoralitat, el molt recreat mite de don Joan (Brunel 1999) no podia deixar de temptar Baudelaire. En *La Revista Contemporánea*, de Madrid, es va editar una versió del poema «Don Juan aux enfers», publicat en *L'Artiste* el 1846 i recollit en *Les fleurs du mal*, signada «N. Z.» (1876), i a inicis de l'any següent la va reproduir, sense indicar-ho, *El Eco del Centro de Lectura*, de Reus, amb algunes alteracions (Vall 2002: 131; Hambrook 2014: 57).⁷ En cito la primera versió:

DON JUAN EN LOS INFIERNOS

Traducción de Ch. Baudelaire

Cuando don Juan en la siniestra orilla
pagó a Caronte y ocupó su puesto,
pronto un mendigo de mirada fiera,
con brazo vengador, empuñó el remo.

Mujeres de rasgadas vestiduras
y al aire dando el palpitante seno,
como tropel de víctimas sangrientas,
detrás del seductor, iban gimiendo.

7. A més de les variants ortogràfiques, en *El Eco del Centro de Lectura* manca la «y» del segon vers de l'estrofa II (com que aquesta conjunció feia sinalefa, no es produeix una hipometria), s'ha afegit la preposició «a», incorrectament, a l'article que encapçala el darrer vers de la tercera estrofa i «rápido» s'ha substituït per «líquido». Aquest últim canvi pot fer pensar que el traductor va modificar el text, però podria ser producte també d'una transcripció apressada. No s'identifica el traductor ni en la bibliografia sobre la primera revista (Paz 1950: 31; Dorca 1998) ni en els diccionaris de pseudònims que he consultat. Encara que existeixen escriptors amb aquestes inicials no tinc prou indicis per atribuir-los la traducció i podria ser que, volent el traductor encobrir el seu nom, les lletres fossin triades arbitràriament o aprofitant que la «n» abreuja «nom» o «nomen» i la «z» tanca l'alfabet. P. ex., Josep Maria de Lasarte i Joaquim M. Bartrina van fer servir, respectivament, els criptònims «N.» i «N. A. A.», i Valentí Almirall, «A. Z.». Seria aventurat també especular sobre el traductor a partir de trets estilístics o coincidències temàtiques (p. ex., Bartrina s'havia referit al mite de don Juan el 1870 en un article i el 1878 el va recrear amb Rossend Arús en la «leyenda dramática» *El nuevo Tenorio*). El pseudònim «N. de Z» (1864) s'empra en un article del *Diario de Reus*, però, a més de la diferència de la preposició, no ha de correspondre necessàriament a l'autor de la traducció de Baudelaire. Entre altres versions de «Don Juan aux enfers» delà dels límits cronològics d'aquest estudi, es troben les catalanes des dos escriptors d'arrels vuitcentistes: Emili Guanyavents i Josep Franquesa i Gomis (Calderer 1995: 78; Molas 2003: 49-52). No em consta que s'hagi localitzat cap referència a Baudelaire del període que comprèn aquest article per Teodor Llorente, que després traduirà aquest autor.

Su criado pedía el vil salario
y su padre, a las sombras de los muertos
errantes en la orilla, les mostraba
el hijo audaz, con tembloroso dedo.

La casta Elvira en su dolor profundo
junto al pérfido esposo, amante un tiempo,
parecía pedirle una sonrisa
de aquellas dulces del amor primero.

La mano inmóvil al timón asida
y sin torcer un punto el derrotero,
un fantasma de mármol impasible
iba cortando el líquido elemento.

Mas don Juan, con sublime indiferencia
hacia tanto dolor, tanto recuerdo,
fijos los ojos en las negras ondas,
seguía en paz camino del infierno.

El crític positivista Alfred Opisso i Vinyes esmenta el poema en un article sobre aquest mite i sobre el Quixot, a fi de ressaltar que «ante don Juan todo se humilla: la muerte misma sorpréndele valiente y tenaz en su porfía» (1881).⁸

8. FELÍ

Els gats, amb precedents com Poe, han esdevingut un dels motius més típicament baudelairians, estudiat entre d'altres per Jakobson amb Lévi-Strauss (Delcroix / Geerts 1980). Baudelaire en potencia la fama diabòlica, l'aire misteriós, la llestesa... En cròniques parisenques per al *Liberal*, de Madrid, reproduïdes pel diari homònim de Maó i *La Vanguardia*, l'escriptor càntabre Ernesto García Ladevese (1883, 1884b, 1886) es recorda de l'interès de Baudelaire per aquest animal.⁹ En la primera, resalta que Maurice Rollinat, que, per a uns, és «un Baudelaire» i, per a altres, «un poetastro extravagante»,

8. No es menciona encara en la versió publicada en *El Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera en homenaje de admiración y respeto al inmortal Miguel de Cervantes Saavedra al conmemorar el aniversario del fallecimiento del egregio autor del Ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. Tarragona: s. n., 1872, p. 5-6, signat «S.». També correspon a Opisso el comentari de 1886 sobre els «*décadents*» que recull Hambrook (1985: 267-268; 1993: 49), signat amb el seu conegut pseudònim de «Carlos Mendoza».

9. García Ladevese (1884a) també té present el símbol baudelairià de l'albatros i, en una crònica de París per a *La Ilustración Artística* (1891), remarca un quadre d'Henri Martin inspirat en un poema («Chacun sa chimère?») de Baudelaire.

en l'apartat «Les luxures» del poemari *Les névroses* (1883) havia inclòs una poesia, «Le chat» (1917: 103), sobre «el animal tan querido de Baudelaire». Rollinat admirava aquest escriptor fins al punt d'haver-ne musicat algun poema (Wolff 1882). De fet, encara que García Ladevese no ho explicita, el poema de Rollinat comença remetent al seu mestre:

Je comprends que le chat ait frappé Baudelaire
 Par son être magique où s'incarne le sphinx;
 Par le charme câlin de la lueur si claire
 Qui s'échappe à longs jets de ses deux yeux de lynx,
 Je comprends que le chat ait frappé Baudelaire.

García Ladevese continua parafrasejant-lo en constatar que «el poeta adivina en su ondulación algo de la mujer —com ja havia fet Baudelaire—, del mono, de la paloma y de la serpiente» («Femme, serpent, colombe et singe par la grâce, / Il ondule, se cambre et regimbe aux doigts lourds»). Saltant-se'n alguns passatges, resumeix: «Le ve mojar la pata con su lengua color de rosa, sentarse sobre su mesa de estudio, guiñarle el ojo y saltar luego junto a la chimenea que arde, escondiendo sus uñas de hierro y sus dientes de nácar, mientras piensa en la elegante gata de Angola [Angora], que ha visto en medio de un sueño voluptuoso»:

Quand il mouille sa patte avec sa langue rose
 Pour lustrer son poitrail et son minois si doux,
 Il me cligne de l'œil en faisant une pause,
 Et je voudrais toujours l'avoir sur mes genoux
 Quand il mouille sa patte avec sa langue rose.

Accroupi chaudement aux temps noirs de décembre
 Devant le feu qui flambe, ardent comme un enfer,
 Pense-t-il aux souris dont il purge ma chambre
 Avec ses crocs de nacre et ses ongles de fer ?
 Non! Assis devant l'âtre aux temps noirs de décembre

Entre les vieux chenets qui figurent deux nonnes
 À la face bizarre, aux tétons monstrueux,
 Il songe à l'angora, mignonne des mignonnes,
 Qu'il voudrait bien avoir, le beau voluptueux,
 Entre les vieux chenets qui figurent deux nonnes.

Podria semblar que la comparació amb «la pantera del hogar, el tigre en miniatura» fos de Baudelaire, però, en realitat, tradueix el vers de Rollinat, «Panthère du foyer, tigre en miniature», que obre i tanca la darrera estrofa d'aquest poema. En la crònica de 1886, encara fa més l'efecte que García Ladevese atribueixi aquestes metàfores a Baudelaire, perquè, sense esmentar Rollinat, les utilitza per a justificar l'estima del seu mestre per aquest animal. La contraposa a la que els té Coppée perquè «son silenciosos» i «suelen vivir en indolente soñolencia».

9. PESSIMISTA O DECADENTISTA

Com ja ha estat adduït en diversos estudis, se cita Baudelaire com a màxim exponent dels poetes «blasfematorios» en *Literaturas malsanas*, de Pompeu Gener (1894: 253-255; en el fons de l'autor de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, capsa 5, s'ha conservat un ms. amb part del passatge, però no la corresponent a la menció). S'hi caracteritza força tòpicament, de manera que, a més d'una considerable coincidència amb *Entartung* (1892), de Nordau (1894: II, 49-98), es podrien adduir diverses fonts.¹⁰ Gener s'havia referit, però, molt abans a aquest autor, per bé que no en recordo cap esment de Baudelaire en una obra ben a propòsit per a citar-lo, *La mort et le diable* (1880).

En una correspondència per a *Le Livre*, datada el 20 d'agost de 1882 a Barcelona, Gener (1882: 535) va considerar que el seu amic Joaquim M. Bartrina era «du genre de Leopardi et de Baudelaire; mais, tout en étant de ce genre, il forme une espèce à part», ja que «il y a tellement du caractère propre chez Bartrina qu'on peut bien dire qu'au fond il n'est que lui-même».¹¹ Juan Valera (1961: 942, 1.243-1.244), que s'havia mostrat ja molt crític amb Baudelaire (Aggeler 1971: 2-4, 6-9), el 1897, en una ressenya d'*Amigos y maestros*, va replicar que, tant aquest escriptor com Bartrina, se «quedan muy por debajo, a infinita distancia, de Leopardi» i que els tres només tenen en comú ser «incrédulos, enfermizos, tristes y desesperados». Gener (1891: XXIII-XXV, XXVIII) també relaciona amb Baudelaire Cosme Vidal, encara que sap que aquest no l'havia llegit. Ho fa «per la concisió, l'istol i fins los assumptos» i, en especial, per alguna poesia «escèptica» en què «surt lo diable», comparant-lo, a més, amb Bartrina.

L'enginyer poeta Melcior de Palau (1888: 76), en un dels seus *Acontecimientos literarios*, va contraposar un model amb el qual s'ha relacionat Joaquim M. Bartrina, Cam-

10. No entraré en les acusacions de plagi d'aquest autor per *Literaturas malsanas*, que he matisat en un altre estudi en curs de publicació. Gener (1894: 330) esmenta, a més, una obra teatral de Baudelaire, *L'Ivrogne*, a propòsit del remordiment, en un fragment editat ja en forma d'article (Gener 1888).

11. Aquest passatge formarà part d'un article publicat en *La Ilustración Ibérica* (Gener 1883b), ja citat per Hambrook (1985: 76-77), i en *La Época* (Gener 1884), que es recull en *Amigos y maestros* (Gener 1897: 11-27) i, a més de ser reeditat, ha estat reproduït en altres publicacions. A la capsa 16 del fons de Gener esmentat, es guarda una jocosa carta anònima datada el 14 d'agost de 1897 centrada en el capítol consagrat a Bartrina d'aquest llibre. Encara que Gener, en el ms. *Mis obras después de la primera* (capsa 2, f. 9-10), manifesti que l'estudi sobre Bartrina, a diferència d'altres recollits a *Amigos y maestros*, no es va escriure en francès, se n'han conservat dos esborranys en aquesta llengua (capsa 5), en què se'l compara amb Baudelaire en els mateixos termes. D'altra banda, s'hi guarda (capsa 9) una carta, sense data, en què es comunicava a Gener que els directors de *L'Artiste* «veulent bien» editar un article seu sobre Bartrina, però l'haurien de veure abans de comprometre-s'hi (el corresponal —el nom del qual és de difícil lectura—, que promet fer valer la seva influència, podria ser Joseph Gayda, que va participar en aquesta publicació). No he localitzat, però, cap article de Gener en aquesta revista. El 28 de juny de 1882 la *Revue Politique et Littéraire: Revue Scientifique* el va rebutjar perquè no hi encaixava (carta de la capsa 10). Gener (1883a), en una crònica per a *La Ilustración Artística*, adscriu Rollinat al «género de los B<O>[a]udelaire, Edgar Poe y Bartrina». Albert Savine (1882: 445, 1884: CXXXIII) afirma que la «Cançó nihilista», de Bartrina (2012: 104-105), «semble empruntée aux *Fleurs du mal*, de notre Baudelaire: c'est le même cri de révolte» que el poema «Rehabilitación», també de Bartrina (Vall 2012: 133-134).

poamor, a Leopardi i Baudelaire, considerant que comparar-los és «tiempo perdido y demuestra gusto muy poco educado». A més, situa aquests dos poetes entre els «negatius o demoletores», que li son menys «simpáticos» que els «positivos o constructores» (Palau 1889: 30). Assegura, però, que, «literariament», li entusiasmen «por igual» ambdues tendències, justificant-ho amb un símil matemàtic: les quantitats equidistants de zero tenen el mateix valor absolut, tant si són positives com negatives.

10. WAGNERIÀ I PRECURSOR DEL SIMBOLISME

Ja hem vist que Cortada situa Wagner i Baudelaire entre els romàntics oposats a «la nova societat».¹² El jove Joaquim Marsillach Lleonart (1878: 119), en la seva cèlebre biografia de Wagner, precedida d'un pròleg de Letamendi que fascinarà el biografat i que serà traduïda a l'italià, destaca, arran de la representació del *Tannhäuser* a París el 1861, entre els reivindicadors d'aquest músic, Baudelaire.

L'estudi baudelairià sobre Wagner, esdevingut un referent, s'anirà citant, també a propòsit d'altres composicions, com *Lohengrin*. Així, quan es va representar a París, *La Vanguardia* en recull l'elogi següent: «Tiene el carácter sagrado, misterioso e inteligible de la leyenda» (F. C. 1887: 2.850). La barcelonina *Ilustración Musical Hispano-Americana* reproduceix dos articles d'*El Tiempo* de Mèxic sobre aquesta òpera (Campa 1889; Rábago 1889), en què també se cita Baudelaire. El primer el presenta com «uno de los primeros campeones del wagnerismo en Francia» i en tradueix un llarg passatge:

¿Se me permite referir y expresar en palabras la traducción inevitable que forjó mi imaginación del *Preludio de Lohengrin* cuando por vez primera lo escuché con los ojos cerrados y sintiéndome como arrebatado de la tierra? Recuerdo que desde los primeros compases experimenté una de esas felices impresiones que la mayoría de los hombres de imaginación han conocido al soñar durante el reposo. Me sentí desprendido de *los lazos de la pesantez* y, por el recuerdo, encontré nuevamente la extraordinaria *voluptuosidad* que circula en las *regiones elevadas*. Enseguida pinteme involuntariamente el estado delicioso de un hombre preso de profunda *rêverie* en una soledad absoluta, pero una soledad con *inmenso horizonte* y *grande luz difusa*; la *inmensidad* sin más decoración que ella misma. Pronto experimenté la sensación de una *claridad* más viva, de una *intensidad luminosa* creciendo con tal rapidez que todos los vocablos usados para describir el colorido serían insuficientes para dar idea de *ese cúmulo siempre renaciente de ardor y de blancura*. Entonces concebí plenamente la representación de un alma agitándose en un medio luminoso de un *éxtasis formado de voluptuosidad y conocimiento* y vagando muy por encima, y lejos, muy lejos del mundo natural.

L'altre article només apunta similarment: «Esas armonías describen “el estado delicioso de un alma en un espacio sin límites, en una soledad absoluta”».¹³ S'hi cita, però, el

12. La bibliografia sobre la recepció catalana de Wagner comença a ser abundant.

13. Altres autors van ponderar també la defensa de Wagner per Baudelaire, com el crític musical José María Esperanza y Sola (1890: 230).

poema de Baudelaire «Correspondances», que afavoreix que tant ell com Wagner puguin ser considerats precursors del simbolisme.

Ho corrobora una pretesa anècdota que respon al gust per la sinestèsia, concretament per l'*audition colorée* (Maristany del Rayo 1985: 399-419; Hernández Barbosa 2010). S'explica en l'article «Wagner-le-grand», signat per Félix Platel (1882) amb el conegut pseudònim d'«Ignotus», que va ser publicat en *Le Figaro* el 26 de juliol de 1882 i, en traducció castellana, l'11 d'agost en *El Balar*, amb el títol de «Wagner y su última ópera». Baudelaire, «más gran poeta que Wagner», però «no mayor músico», admirant-lo, va demanar a Champfleury que l'hi presentés, perquè, com que freqüentava el seu cenacle i el de Courbet, era «como el músico del *realismo*». Wagner li va interpretar algunes peces, bo i canviant de bata tres vegades, fet que Baudelaire, entusiasta de la «*música mística*», va atribuir a l'associació dels colors del vestit amb la tonalitat, per bé que es devia, simplement, a l'afany de trobar la roba adequada a la sensació tèrmica. Wagner va pensar que era una broma, però «Baudelaire no ha reído jamás, y más sensible al *utrance* i al *innismo* que a las verdaderas bellezas de la música, hablaba seriamente» i, en saber la veritat, «quedó como si cayera del cielo».

11. ESTETICISTA

Baudelaire, com manifesta el seu interès panartístic i més enllà del seu característic dandisme, reivindicava la bellesa, encara que, igual que ja havien fet els romàntics, no n'excloués la lletjor. Théodore de Banville (1889: 436), en un panorama de la poesia francesa, publicat en versió castellana el 30 de desembre d'aquell any per *La Ilustración Artística*, a fi de provar que la seva època és la més «magnífica» i «poderosa» de la poesia, posa com a exemple el preciosisme de Baudelaire, un retrat del qual pintat per Émile Deroy el 1844 presideix l'article:

Teniendo en sí la varonil tristeza, la sublevación, el desgarró de la vida moderna con la precisión que le enseñaron Agripa de Aubigné y Régnier, sabiendo pintar con palabras la suntuosidad de las telas, la singularidad de la belleza femenil, la triste voluptuosidad en la calma y en el orden, el columpio de la agitada y halagüeña mar, un Baudelaire ¿no sería por sí solo toda el alma de un tiempo inquieto y complicado, ávido de emociones deliciosamente divinas y que no logran ya encantar las ficciones malamente llamadas clásicas?

Ezequiel Boixet i Castells, que no esmenta Baudelaire en «Simbolistas y decadentes» (1888), ja fora dels confins cronològics d'aquest article (1892), el ressalta com «el poeta magno» dels estetes, que contraposa a aquelles tendències:

Entre los esteticistas de buen gusto se ha iniciado una reacción que condena severamente las majaderías que paren los corifeos de aquellas dos sectas y, a excepción de Verlaine, no sé que haya ningún otro de aquellos poetas en olor de santidad cerca del esteticismo.

12. MODERN

Entre diversos conceptes de *modernitat* (Vall 2010a), Baudelaire (1961: 1163) n'ha estat considerat el creador d'un de nou, definit en l'article sobre Constantin Guys, «Le peintre de la vie moderne», publicat el 1863 en *Le Figaro* («le transitoire, le fugitif, le contingent, la moitié de l'art, dont l'autre moitié est l'éternel et l'immutable»), que, paradoxalment, suposa una certa resistència, en part antiprogressista, a les transformacions modernes (Benjamin 1979; Compagnon 2005, 2014, 2015: 95-99).

Un article titulat «El electricista Edison» o «Una fábrica de descubrimientos», en què es compara aquest inventor amb Baudelaire, es reproduïx anònimament, entre 1888 i 1889, almenys en *La Dinastía* i *La Ilustración*, ambdós de Barcelona, el *Diario de Tarra-gona* i el diari liberal gironí *La Lucha*. De fet, tot i que no s'hi indica, es tracta de traduccions de «Modernes sensations: Une usine de découvertes», de Paschal Grousset (1888), signat amb el seu conegut pseudònim «Philippe Daryl», publicat en el *Supplément Littéraire de Le Figaro* el 15 de setembre de 1888. Sorpren que la comparació d'Edison amb Baudelaire obeeixi explícitament només a la semblança fisonòmica, perquè no és tan accentuada:

Il est de taille moyenne, robuste et bien musclé, les cheveux poivre-et-sel, la face sans poil illuminée par des yeux gris admirables. Le front bien modelé, la bouche mince, la fermeté du menton, le galbe général rappellent le type de Baudelaire.

Potser l'associació es degui més al fet que ambdós simbolitzen la creativitat i la modernitat, per bé que enteses diversament. L'article remarca el caràcter artístic d'Edison, «une des figures les plus originales du siècle»: «Par les mœurs et les habitudes d'esprit, autant que par la méthode, c'est un artiste plus encore qu'un savant». Implícitament, com Baudelaire, no solament és innovador, sinó trencador:

Non seulement il tient peu ou point de compte des théories courantes, mais il ne s'occupe même pas dans la pratique des traces laissées par ses prédécesseurs. Son système est le paradoxe élevé à la hauteur d'un procédé de recherche. Il se dit telle chose paraît utopique, et irréalisable donc, il faut la faire. Et il la fait. Et il la fait par des moyens ridiculement simples, imprévus, antiscientifiques en apparence, opposés à toutes les règles de la doctrine classique. Plus d'un artiste avant lui a systématiquement dédaigné le passé, pour aller de l'avant, et s'en est bien trouvé.

El periodista aragonès Mariano de Cavia, que havia considerat (1889) Baudelaire «el predilecto de las Musas modernas, el que acertó a juntar la quinta esencia de las dulzuras antiguas con el jugo más refinado de las amarguras de nuestros tiempos», bo i contraposant el seu «¡Embriagaos!» al «¡Enriqueceos!» del polític François Guizot, repetirà el primer passatge citat per a afirmar que en Edison s'ajunten els «sueños poéticos de Baudelaire» i les «“aplicaciones prácticas” de Guizot» (1893). Fins i tot, bromejant, Cavia (1897) imagina que un gat artificial podria ser cantat «por otro poeta como aquel Baudelaire».

laire que cantó con felina elegancia las excelencias filosóficas y artísticas del gato», encara que va valorar en l'animal justament tot el que s'escapa del mecanicisme. En tot cas, malgrat les reticències baudelairianes al progrés tècnic, el mite de Baudelaire s'identifica amb el d'Edison (Glick 1994).

13. CONCLUSIÓ

No he localitzat cap ressò de les edicions de *Les fleurs du mal* ni del procés judicial arran de la primera (1857), que va generar tanta polèmica a França. En canvi, la seva mort, deu anys després, quan reforçava l'atractiu de París l'Exposició Universal, va merèixer alguna necrològica hispànica, i destaca la de Josep Coroleu, en què se'n remarquen ja diverses facetes que faran fortuna, però en manquen encara altres d'importants.

Abans se'n troben escasses referències, mentre que augmentaran considerablement a l'entorn dels anys vuitanta, contradient cada cop més la ignorància de Baudelaire denunciada el 1884 per Perés, que l'utilitza per al seu projecte modernitzador. Aleshores ja es tendirà més a potenciar-ne vessants que valorarà el Modernisme. Com en altres aspectes, convé no oblidar el substrat vuitcentista d'aquest moviment, que ajuda a explicar-lo, no merament per reacció.

Molts escrits són reproduccions o traduccions d'autors francesos o castellans, no sempre indicant-ho, però no en manquen de catalans. D'altra banda, escriptors espanyols publiquen en plataformes catalanes, com Leopoldo Alas, que va editar la seva cèlebre monografia sobre Baudelaire de 1887 i altres articles en què l'esmenta en la barcelonina *La Ilustración Ibérica*.

Baudelaire incideix en diversos camps (a més de la literatura i del debat moral, particularment en les arts plàstiques i la música). Se'n construeixen imatges sovint contradictòries (modern / reaccionari, lúcid / il·luminat, esteticista / moralista, maligne / místic...). D'altra banda, aquests pols són valorats distintament. Se'l classifica també en diverses tendències, a vegades adscrivint un mateix element a més d'una (classicista o parnassià, romàntic, realista, pessimista o decadentista, simbolista...).

Baudelaire s'apropia de motius com la figura de don Joan, tot i que no pot acaparar un mite amb tantes versions, algunes de les quals poden velar la diferenciació de la seva, i com el gat, ric en connotacions. A més, se l'associa amb altres autors, en particular, amb Poe, com a traductor i prologuista, i Wagner, per haver reivindicat la seva obra. Fins i tot, per damunt de les diferències, se'l compara amb Edison per la creativitat, a la recerca d'un duumvirat que compagini la modernitat científica (particularment, la tècnica) amb la humanista.

14. BIBLIOGRAFIA CITADA

- Anònim (1856, 29 de juliol): «Correspondencia de París», *La Iberia*, núm. 626, p. 3.
- Anònim (1882, 22 de desembre): [sense títol], *El Balear*, núm. 288, p. 4. Reproduït d'«Álbum de un lector», *El Imparcial*, 11.XII.1882, p. 4.
- Anònim (1883, 24 de desembre): «*La copa... Brindis i cançons*», *La Publicidad*, núm. 2091, p. [2].
- Anònim (1886, 9 de gener): «*Postreras ilusiones. Cuadro de L. Montegut*», *La Ilustración Ibérica*, núm. 158, p. 30.
- Anònim (1887, 15 d'octubre): «Bibliografía», *El Correo de Mallorca*, núm. 13, p. 4.
- AGGELER, William F. (1971): *Baudelaire judged by Spanish Critics. 1857-1957*. Athens: University of Georgia Press.
- ALAS, Leopoldo (2003): *Obras completas: IV: Crítica (segunda parte)*, a cura de Laureano Bonet amb la col·laboració de Joan Estruch i Francisco Navarro. Oviedo: Nobel.
- ARBONA OLIVER, M[iquel]. (1953): «Baudelaire a Mallorca», dins D. A., *Raixxa: Miscel·lània de literatura catalana*. Palma de Mallorca: [Editorial Moll], p. 33-35.
- BANVILLE, Teodoro de (1889, 30 de desembre): «Estado de la poesía francesa en 1889», *La Ilustración Artística*, núm. 418, p. 436-437. Trad. d'íd. (1889): «État de la Poésie en 1889», *Revue de l'Exposition Universelle de 1889*, vol. II, p. 313-317.
- BARTRINA, Joaquín María (1870, 6 de novembre): «Don Juan Tenorio», *El Eco del Centro de Lectura*. 17, p. 3-4.
- BARTRINA, Joaquim M. (2012): *Cor infinit i altres poemes*, a cura de Rosa Cabré, pròleg de Joaquim Molas. Lleida: Punctum.
- BAUDELAIRE (1961): *Œuvres complètes*. Paris: Gallimard.
- BENJAMIN, Walter (1979): *Charles Baudelaire: Un poète lyrique à l'apogée du capitalisme*. Paris: Payot.
- BLANCH, Adolfo (1878, 23 de setembre): «La poesía catalana», *La Academia*, vol. IV, núm. 11, p. 167 i 170.
- BLANQUAT, Josette (1959, gener-març): «Clarín et Baudelaire», *Revue de Littérature Comparée*, vol. XXXIII, núm. 1, p. 5-25.
- BOBADILLA, Emilio (1887, 10 de desembre): «Los presuntuosos», *Clown*, núm. 61, p. 1-2; publicat també en *Madrid Cómico*, núm. 230, 16.VII.1887, p. 3-6, i recollit en íd. (1888): *Escaramuzas*. Madrid: Librería de Fernando Fe, p. 19-24.
- BOIXET CASTELLS, Ezequiel (1888, 21 de gener) [signat amb les inicials]: «Simbolistas y decadentes», *La Publicidad*, núm. 3608, p. 1.
- [amb el conegut pseudònim de «Juan Buscón»] (1892, 20 d'agost): «Busca, buscando», *La Vanguardia*, núm. 3333, p. 1.
- BRUNEL, Pierre. (1999) *Dictionnaire de don Juan*. Paris: Robert Laffont.
- CALDERER, Lluís (1995): «Carner i Baudelaire», dins *De la veu a la lletra: Qüestions de literatura catalana i estrangera*. Barcelona: Columna & Faig, p. 75-94.
- CAMPA, Gustavo E[rnesto]. (1889, 8 d'octubre): «El preludio de Lohengrin», *Ilustración Musical Hispano-Americana*, núm. 42, p. 150-151.
- CARTER, A. E. (1968, novembre): «Highlights of Spanish Criticism of Baudelaire», *South Atlantic Bulletin*, vol. XXXIII, núm. 4, p. 11-13.

- CATTINI, Giovanni C. (2007): *Historiografia i catalanisme: Josep Coroleu i Inglada (1839-1895)*. Catarroja / Barcelona: Afers.
- CAVIA, Mariano de (1889, 5 de gener): «Notas de un neurósico», *La Ilustracion Ibérica*, núm. 314, p. 6-7.
- CAVIA, Mariano de (1893, 18 de febrer): «Plato del día: Inventad», *El Liberal*, núm. 4989, p. 1-2.
- CAVIA, Mariano de (1897, 16 de gener): «El gato artificial», *El Imparcial*, núm. 10671, p. 1-2.
- COMPAGNON, Antoine (2005): *Les antimodernes: de Joseph de Maistre à Roland Barthes*. Paris: Gallimard.
- COMPAGNON, Antoine (2014): *Baudelaire: L'irréductible*. Paris: Flammarion.
- COMPAGNON, Antoine (2015): *Un été avec Baudelaire*. Paris: Éditions des Équateurs.
- COROLEU, J[osep]. (1867a, 2 de setembre): «Revista de París», *El Principado*, núm. 245, p. 5787-5788. Reproduït en *Diario de Reus*, núm. 267 [269], 5.IX.1867, p. [1].
- C[OROLEU]., J[osep]. (1867b, 6 de setembre): «París, 3 de septiembre», *El Principado*, núm. 249, p. 5876-5877.
- CORTADA, A[lexandre] (1891, 30 d'abril): «Emili Zola», *L'Avenç*, segona època, any III, núm. 4, p. 98-106.
- COTONER CERDÓ, Luisa (2002): «La biblioteca “Arte y Letras”, primera aproximación», *Quaderns: Revista de Traducció*, núm. 8, p. 17-27.
- DASCA, Maria (2017): *Entenebrats: Literatura catalana i bogeria*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- D. DE T. (1890, 20 de setembre): «Flores de invierno», *Diario de Reus*, núm. 280p. [2].
- DELCROIX, Maurice / GEERTS, Walter (ed.) (1980): «*Les chats*» de Baudelaire: *Une confrontation de méthodes*. Namur: Presses Univeritaires de Namur.
- DORCA, Toni (1998): *Los albores de la crítica moderna en España: José del Perojo, Manuel de la Revilla y la «Revista contemporánea»*. Valladolid: Universitas Castellae.
- ESPERANZA Y SOLA, J. M. (1890, 15 d'abril): «Revista musical», *La Ilustración Española y Americana*. Any XXXIV, núm. 14, p. 227-230. Recollit amb el títol de «Tannhäuser (òpera de Wagner)» dins íd. (1906): *Treinta años de crítica musical*, vol. II. Madrid: Viuda e hijos de Tello, p. 570-581.
- F. C. (1887, 7 de maig): «París, 4 de mayo de 1887», *La Vanguardia*, any VII, núm. 207, p. 2849-2850.
- FIGUERES I ARTIGUES, Josep M. (1999): *El Primer diari en llengua catalana: Diari Català (1879-1881)*. Barcelona: IEC.
- GARCÍA LADEVESE, Ernesto (1883, 28 d'abril): «Notas parisienses», *El Liberal: Diario Democrático de Menorca*, núm. 551, p. 1. Reproduït d'*El Liberal*, núm. 1376, 23.V.1883, p. [2].
- GARCÍA LADEVESE, Ernesto (1884a, 11 d'agost): «Notas parisienses», *El Liberal*, p. 2.
- GARCÍA LADEVESE, Ernesto (1884b, 25 de setembre): «Nuestros artistas en París», *El Liberal. Diario Democrático de Menorca*, núm. 976, p. 1. Extret d'*El Liberal*, núm. 1891, 18.IX.1884, p. [3].
- GARCÍA LADEVESE, Ernesto (1886, 28 de desembre): «Notas parisienses», *La Vanguardia*, núm. 602, p. 8289-8290. Reproduït d'*El Liberal*, núm. 2757, 23.IX.1886, p. [2].

- GARCÍA LADEVESE, Ernesto (1891, 22 de juny): «París: Dos salones de bellas artes», *La Ilustración Artística*, 495, p. 390.
- GENER, Pompeyo (1882, 10 d'agost): «Espagne», *Le Livre*, any 3, t. 4, lliurament 8, p. 534-536.
- GENER, Pompeyo (1883a, 2 d'abril): «París artístico y literario», *La Ilustración Artística*, núm. 66, p. 106-107.
- GENER, Pompeyo (1883b, 28 de juliol i 4 i 11 d'agost): «J. M. Bartrina», *La Ilustración Ibérica*, núm. 30, p. 6, núm. 31, p. 2-3, núm. 32, p. 2-3.
- GENER, Pompeyo (1884, 14 de juliol): «Estudios sobre la poesía en nuestros días (Un poeta español pesimista): J. M. Bartrina», *La Época: Hoja Literaria de los Lunes*, p. 1.
- GENER, Pompeyo (1888, 3 de novembre): «La literatura rusa. Consideraciones sugeridas por el fracaso del drama *Crimen y castigo*. I», *El Liberal*, núm. 3439, p. 2.
- GENER, Pompeyo (1891): «En Joseph Aladern», dins VIDAL, Cosme [amb el conegut pseudònim de «Josep Aladern»]: *Sagramental: Poesías modernas*. Reus: Celestí Ferrando, p. VII-XXX.
- GENER, Pompeyo (1894): *Literaturas malsanas*. Madrid: Fernando Fe.
- GENER, Pompeyo (1897): *Amigos y maestros: Contribución al estudio del espíritu humano a fines del siglo XIX*. Madrid / Barcelona: Fernando Fe / Juan Llordachs.
- GENOVER, Ignacio de (1890, 16 de juliol): «Varios dramáticos de fantasía (Fragmento de un estudio literario) (Continuación)», *El Barcelonés*, núm. 3386, p. [1]-[2].
- GILMAN, Margaret (1936, gener-març): «Le cosmopolitisme de Baudelaire et l'Espagne», *Revue de Littérature Comparée*, vol. XVI, núm. 1, p. 91-97.
- GLICK, Thomas F. (1994, maig): «Edison: Mito y Realidad», *Arbor*, núm. 581, p. 39-50.
- GONZÁLEZ DEL VALLE, Luis (2002): *La canonización del diablo: Baudelaire y la estética moderna en España*. Madrid: Verbum.
- GRAS, Irene (2011, octubre): «La introducció del decadentisme a Catalunya», *Revista de Catalunya*, núms. 273-274, p. 79-99.
- GROUSSET, Paschal [amb el pseudònim de «Philippe Daryl»] (1888, 15 de setembre): «Modernes sensations. Une usine de découvertes», *Supplément Littéraire de Le Figaro*, núm. 37, p. 147. Publicat en castellà i anònimament amb diversos títols: «El electricista Edison», *La Dinastía*, núm. 2989 (26.IX.1888), p. 1, i *La Lucha: Diario Liberal de Gerona*, núm. 3694 (18.I.1889), p. 1; «Una fábrica de descubrimientos», *Diario de Tarragona*, núm. 230 (27-IX.1888), p. 1; «Edison», *La Ilustración: Revista Hispano-americana*, núm. 461 (1.IX.1889), p. 546-547.
- HAMBROOK, Glynn M. (1985): *The Influence of Charles Baudelaire in Spanish Modernismo*. Nottingham: University of Nottingham.
- HAMBROOK, Glynn M. (1988, primavera): «Baudelaire and Spain», *French Studies Bulletin*, vol. VIII, núm. 26, p. 8-10.
- HAMBROOK, Glynn M. (1991): «La obra de Charles Baudelaire traducida al español (1882-1910)», *Estudios de Investigación Franco-española*, núm. 4, p. 99-102.
- HAMBROOK, Glynn M. (1992): «Baudelaire y España», *Estudios de Investigación Franco-española*, núm. 7 (1992), p. 71-75.
- HAMBROOK, Glynn M. (1993): «Revered and Reviled: the Critical Reception of Charles Baudelaire in fin de siglo Spain», *New Comparison*, vol. XV, p. 45-61.

- HAMBROOK, Glynn M. (2006, octubre): «Baudelaire, Degeneration Theory, and Literary Criticism in *Fin de Siècle* Spain», *The Modern Language Review*, vol. CI, núm. 4, p. 1005-1024.
- HAMBROOK, Glynn M. (2009a): «Baudelaire», dins LAFARGA, Francisco / PEGENAUTE, Luis (ed.): *Diccionario histórico de la traducción en España*. Madrid: Gredos, p. 101-103.
- HAMBROOK, Glynn M. (2009b): «Nuevas precisiones sobre la traducción de la obra de Charles Baudelaire en la España de *Fin de siècle* XIX», dins ANDREWS, Jena / ROBERTS, Stephen G. H. (ed.): *Obra en marcha: Ensayos en honor de Richard A. Cardwell*. Nottingham: Critical, Cultural and Communications Press, p. 44-54.
- HAMBROOK, Glynn M. (2012): «Translations of Baudelaire in Spain 1880-1901», *The Modern Language Review*, vol. CVII, núm. 1, p. 20-38.
- HAMBROOK, Glynn M. (2014): «Further Reflections on Early Translations of Baudelaire in Spain 1876-1910», *French Studies Bulletin*, vol. XXXV, núm. 132, p. 56-59.
- HERNÁNDEZ BARBOSA, Sonsoles (2010): «Arabescos, textos y contextos. Apuntes para un estudio del pensamiento sinestésico en el París finisecular», *Revista de Musicología*, vol. XXXIII, núm. 1-2, p. 527-540.
- JAUMEANDREU, José Juan (1880, 5 de desembre): «Arrigo Boito: Primera representación de la ópera “Mefistofele” en Barcelona», *La Ilustración*, núm. 5, p. 37-38.
- KLIBBE, Lawrence H. (1977): «Fernán Caballero y las fortunas literarias de Edgar Allan Poe en España», dins LÓPEZ, François / PÉREZ, Joseph / SALOMON, Noël / CHEVALIER, Maxime (coord.): *Actas del Quinto Congreso Internacional de Hispanistas celebrado en Bordeaux del 2 al 8 septiembre de 1974*. Bordeaux: Université de Bordeaux / Instituto de Estudios Ibéricos e Iberoamericanos, p. 527-536.
- LAFARGA, Francisco (2014): «Historia de la traducción en España: Bibliografía de estudios (hasta 2013): Bibliografía preparada para su inclusión en el portal Bires-Biblioteca de Traducciones Españolas de la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes». En línea: <www.cervantesvirtual.com/descargaPdf/biblioteca-de-traduccion-espaolas-bibliografa-0> [Consulta: 2 de novembre de 2017].
- LLANAS, Manuel / PINYOL, Ramon (2004): «Les traduccions en el *Diari Català* (1878-1881)», *Anuari Verdaguer*, núm. 12, p. 81-90.
- LLANOS, Adolfo (1885, 11 de juliol): «*Historias extraordinarias: Colección selecta*, traducida directamente del original inglés por Adolfo Llanos, única traducción del inglés que se ha hecho de las obras de Poe en España. Se compone de diez cuentos escogidos con un prólogo del traductor», *La Ilustración Ibérica*, núm. 132, p. 438-442.
- M. (1891, 3 d'octubre): «Emilio Zola», *La Dinastía*, núm. 4148, p. [2].
- MARFANY, Joan-Lluís (1986): «El Modernisme», dins MOLAS, Joaquim (dir.), *Història de la literatura catalana. Part Moderna. Vol. VIII*. Barcelona: Ariel, p. 75-142.
- MARÍN HERNÁNDEZ, David (2007): *La recepción y traducción de Les fleurs du mal en España*. Málaga: Miguel Gómez.
- MARISTANY DEL RAYO, Luis (1985): *El artista y sus congéneres: Diagnósticos sobre el fin de siglo en España*. Tesis doctoral. José Manuel Blecua Teijeiro (dir.). Universitat de Barcelona.
- MARSILLACH LLEONART, Joaquín (1878): *Ricardo Wagner: Ensayo biográfico-crítico*. Barcelona: Teixó y Parera.

- MATHEU, Francesc (1899): *Poesies*. Perpinyà: Joseph Payret.
- MAUPASSANT, Guy (1890, 20 de gener): «Evolución de la novela en el siglo XIX», *La Ilustración Artística*, núm. 421, p. 458-459. Trad. d'íd.: «L'evolution du roman au XIX siècle», *Revue de l'Exposition universelle de 1889*, vol. III, octubre 1889, p. 378-384.
- MEDINA ARJONA, Encarnación (2009). «Lectura. Recepción de Baudelaire en España», *Rapsoda: Revista de Literatura*, núm. 1, p. 120-134.
- MIRBEAU, Octavio (1882, 6 de novembre): «Barbey d'Aurevilly», *La Vanguardia*, any II, núm. 512, p. 7041-7043. Trad. d'íd.: *Le Figaro*, núm. 281, 8.X.1882, p. 1.
- MOLAS, Joaquim (2003): «Sobre la recepció de Baudelaire en terres catalanes», dins ZIMMERMANN, Marie-Claire / CHARLON, Anne (ed.): *Actes del Dotzè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. I. Barcelona: AILLC / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 43-69.
- N. (1889, 22 de gener): «Mezclilla». *El Liberal: Diario Democrático de la Isla de Menorca*, núm. 2266, p. 3.
- NIEMEYER, Katharina / MEYER-MINNEMANN, Klaus (2012): «“Unheimlich” “metaphysisch” modern. Zur Rezeption Baudelaires in Spanien», *Romanistisches Jahrbuch*, vol. LXIII, núm. 1, p. 334-363.
- NORDAU, Max [Simon Maximilian Südfeld] (1894): *Dégénérescence*, vol. II. Paris: Félix Alcan.
- N. DE Z. (1864, 12 d'octubre): «El periodista de provincia», *Diario de Reus*, núm. 242, p. 1
- N. Z. (1876, 15 de desembre): «Don Juan en los infiernos. Trad. de Ch. Baudelaire», *Revista Contemporánea*, vol. V, t. IV, p. 564
- N. Z. (1877, 28 de febrer): «D. Juan en los infiernos. (Traducción de Ch. Baudelaire)», *El Eco del Centro de Lectura*, núm. 6, p. 8.
- OPISSO, Alfredo (1881, 2 d'octubre): «Los dos símbolos», *La Ilustración*, núm. 48, p. 406.
- PALAU, Melchor de (1888): «El licenciado Torralba (Poema en ocho cantos, por D. Ramón de Campoamor)», *Acontecimientos Literarios*, quadern 3, p. 69-90.
- PALAU, Melchor de (1889): «0,50 de poeta. Muerte de Vicente Wenceslao Querol», *Acontecimientos Literarios*, quadern 4, p. 24-31.
- PAZ, Ramón (1950): *Revista Contemporánea: Madrid, 1875-1907*. Madrid: Instituto «Miguel de Cervantes» del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- PERÉS, R. D. (1884, 30 de juny): «Esbossos crítics: Francesch Matheu. (Acabament)», *L'Avens*, núm. 33, p. 339-347.
- PINYOL, Ramon (2009): «Sobre la recepció d'Edgar Allan Poe en terres catalanes», *Serra d'Or*, núm. 589, p. 32-34.
- PLA I ARXÉ, Ramon (1977): «El naturalisme a L'Avenç», dins SAILLARD, Simone / SOTELO VÁZQUEZ, Adolfo (ed.): *Zola y España: Actas del Coloquio Internacional: Lyon (septiembre 1996)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1997, p. 1-12.
- PLANAS BELTRAN, C. (1889, 22 de setembre): «Cartas íntimas», *El Eco de Valls*, núm. 77, p. [2].
- [PLATEL, Félix] «Ignotus» (1882, 11 d'agost): «Wagner y su última ópera», *El Balear*, núm. 178, p. 4. Publicat també en *El Imparcial*, 7-VIII-1882, p. 4. Trad. fragmentària de «Wagner-le-Grand», *Le Figaro*, núm. 207, 26.VII.1882, p. 1.

- POLLIN, Alice M. (1983, setembre): «Edgar Allan Poe in the Works of Llanos y Alcaraz», *Hispanófila*, núm. 79, p. 21-37.
- RÁBAGO, José Isaac (1889, 21 d'octubre): «Asunto musical. Al distinguido escritor Sr. Pbro. don Ramón Valle», *Ilustración Musical Hispano-Americana*, núm. 43, p. 158.
- RAMÍREZ GÓMEZ, Carmen (2017, abril). «Recepción de Jules Barbey d'Aurevilly en España», *Çedille: Revista de Estudios Franceses*, núm. 13, p. 403-435.
- REVILLA, M[anuel]. de la (1878, 30 de juny): «Revista crítica», *Revista Contemporánea*, t. XV, vol. IV, p. 501-510.
- ROAS, David (2002): *Hoffmann en España: Recepción e influencias*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- ROAS, David (2011): *La sombra del cuervo: Edgar Allan Poe y la literatura fantástica española del siglo XIX*. Madrid: Devenir.
- ROLLINAT, Maurice (1917): *Les Névroses*. Paris: Fasquelle.
- ROSSELLÓ BOVER, Pere (1997): «Els poetes de l'Escola Mallorquina i la poesia francesa», dins BENOIT, Claude / CARBÓ, Ferran / JIMÉNEZ, Dolores / SIMBOR, Vicent (ed.): *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX: Les littératures catalane et française au XXème siècle: Primer Congrés Internacional de Literatura comparada. València, 15-18 abril 1987*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 295-316.
- SARTRE (1988 [1947]): *Baudelaire*. Paris: Gallimard.
- SAVINE, Albert (1882). «Les publications catalanes en 1881», *Polybiblion*, vol. XV[I], p. 439-449. Agraïxo a Manuel Jorba que em facilités aquest article abans que es trobés a Gallica.
- SAVINE, Albert (1884). *L'Atlantide: Poème traduit du catalan. De mossèn Jacinto Verdaguer*. Paris: Librairie Léopold Cerf.
- VALERA, Juan (1961): «El superhombre», dins Íd.: *Obras completas*, vol. II. Madrid: Aguilar, p. 941-952.
- VALERA, Juan (2002): «Joaquim M. Bartrina i Àngel Guimerà», dins CORRETGER, Montserrat / FERRÉ, Xavier (ed.): *Joaquim M. Bartrina, entre les raons poètiques i les científiques*. Reus: Arxiu Municipal de Reus, p. 113-136.
- VALERA, Juan (2009): «Els anys del realisme i el naturalisme», dins CASSANY, Enric (dir.): *Panorama crític de la literatura catalana. IV. Segle XIX*. Barcelona: Vicens Vives, p. 132-187.
- VALERA, Juan (2010a): «Aspectes de la "modernitat" al segle XIX», dins PANYELLA, Ramon (ed.): *Concepcions i discursos sobre la modernitat en la literatura catalana dels segles XIX i XX*. Lleida: Punctum, p. 11-32.
- VALERA, Juan (2010b, juliol-desembre): «Referencias hispánicas a Zola y a la medicina experimental en 1868», *Revista de Literatura*, vol. LXXII, núm. 144, p. 499-512.
- VALERA, Juan (2012). «L'evolució en la literatura catalana», *Anuari Verdaguer*, núm. 20, p. 101-149.
- VERNE, Julio (1879): «Poe y sus obras», *Semanario Familiar Pintoresco*, núm. 1, p. 9-11. Trad. d'íd. (1864): «Poe et ses œuvres», *Musée des Familles*, vol. XXXI, núm. 7, p. 193-208.
- WOLFF, Albert (1882, 16 de novembre): «Correo de París», *El Constitucional Dinástico*, núm. 4367, p. 1. Trad. d'íd.: «Courier de Paris», *Le Figaro*, núm. 313, 9.XI.1882, p. 1.

RESUM

S'enriqueix l'estudi de la recepció catalana de Baudelaire anterior a 1892 amb noves referències. A més de valorar-ne la traducció i el pròleg d'Edgar Allan Poe, la reivindicació de Wagner, la recreació del mite de don Joan i la presència dels gats en la seva obra, se'l va considerar, variablement, classicista, parnassià, romàntic, fantasiós, dement, realista, maligne, moralista, pessimista, decadent, precursor del simbolisme, esteticista, modern... La recepció de Baudelaire contribueix a revalorar la complexitat d'aquest període en la cultura catalana.

PARAULES CLAU: Baudelaire, Poe, literatura catalana, segle XIX, modernitat.

ABSTRACT

The reception of Baudelaire before Modernisme

In this article, the study of the reception of Baudelaire in Catalonia before 1892 is supplemented with further references. In addition to being appreciated for his translation of and preface to Edgar Allan Poe, his vindication of Wagner, his recreation of the myth of Don Juan and the presence of cats in his work, he was variably considered a Classicist, a Parnassian, a Romantic, fanciful, mad, a realist, malignant, a moralist, a pessimist, decadent, a precursor of symbolism, an aestheticist, and modern, etc. The reception of Baudelaire contributes to a reevaluation of the complexity of this period in Catalan culture.

KEY WORDS: Baudelaire, Poe, Catalan literature, 19th century, modernity.